

ספר

סוד הריכוז היהודי

בו ילמד הקורא ממקורות חז"ל בתלמוד ומפרשיו, ומדברי גדולי
ומאורי הדורות והנהגותיהם את הדרך אשר ילך בה להיות מרוכז
ומצליח בלימודו, ובכח סגולת הריכוז יזכה לזכירת לימודו בצורה
פלאית

חיברתי וערכתי בחסד ה' עלי

חיים בנן

שנת ה'תשפ"ד

תוכן ענינים

מבוא לספר סוד הריכוז היהודי ❖ עמוד כג

❖ פרק א. סגולות הלימוד בשמחה וזריזות ומסירות ובהתבודדות ❖

עמוד מז

❖ על ידי לימוד בזריזות ושמחה ילמד במסירות ויספיק בשעה מה שלומדים בכמה שעות ❖ כשלומד חוץ למקומו הרגיל או שלומד בהתבודדות יתעלה לימודו ויצליח בזמן מועט מה שלומדים בזמן מרובה.

❖ פרק ב. גדר הזריזות והשמחה והמסירות - יחוד הלב ❖ עמוד נג

❖ גדר הזריזות ועניינו ❖ הסוד של ר' עקיבא איגר להספיק בשעה אחת במקום בכמה ימים ❖ 'מופשט מתאוות חומריות' - ענייני העולם הזה 'מעורבים' במעשים שלנו ❖ כמה שפחות חיבור לגשמיות - להוציא את החפצים מהכיס ❖ מידות העצבות והעצלות קשורות זו בזו ולעומתם הזריזות והשמחה ❖ ע"י השמחה בלימוד מגביר את יסוד הרוח על יסוד העפר ומתרחב לבו ושכלו ❖ ע"י שלומד בשמחה הוא שלם עם עצמו בלימודו ומתייחד ליבו ❖ כפי המידה שיהיה שלם עם עצמו במה שעושה כן יהיה יחוד לבו לדבר ❖ ע"י לימוד בהתבודדות וכן בשקידה ומסירות וקובע את עצמו ללימוד מייחד לבו ביותר ומתרכז במהירות ❖ עצה מעשית להשיג השקידה האמורה - קבלה לזמן 'מוגבל' ❖ לייחד את ליבו לנושא שרוצה ללמוד - עצת דוד המלך ע"ה להבנה ריכוז וזכרון ❖ עצה שלא יסיח דעתו מהשיעור - ילמד לעצמו את הנושא הנלמד קודם השיעור - המאירי.

❖ פרק ג. להיות שלם ומחובר לכל פעולה שעושה ❖ עמוד עז

❖ להיות 'שלם' עם עצמו בכל פעולה שתהיה באיכות וביחוד הלב ❖ להיות שקוע ומחובר 'רק' במה שעוסק באותו זמן ❖ בכל רגע 'לחיות' את הרגע ❖ ככל

שהאדם מסודר יותר, הוא מצליח ביותר ❖ כשאדם מסודר במעשיו ופעולותיו הוא שלם לגמרי עם מה שעושה באותה שעה ומצליח יותר ❖ על ידי הסדר יש כוחות אחרים ויכול לעלות למדרגות נוראות ❖ חוסר סדר גורם לבלבול הזכרון והדעת בכל ענייני האדם ❖ כשהאדם במתח, צער, כעס - נשימותיו קצרות ואינו מיושב - העצה לכך ❖ פעולת הנשימה והשפעתה על הגוף - הביאור לכך ❖ שלושה משיבים דעתו של אדם, קול מראה וריח - הביאור לכך.

פרק ד. אין אדם לומד אלא ממקום שלבו חפץ - יסוד וסוד הריכוז ❖

עמוד צד

❖ על ידי שלומד ממקום שליבו חפץ - לומד בעיון עמוק ❖ אין אדם לומד אלא ממקום שלבו חפץ - מסכת שליבו חפץ - לפי שלבו על תאוותו ❖ מקום שלבו חפץ - גם על המקום וגם על הרב ❖ לבו על תאוותו - שלם עם עצמו במה שלומד ❖ ליבו על תאוותו - היינו שאין לו מחשבה 'נלוית' ללימוד ❖ להימנע ממחשבות ודאגות בעת הלימוד ❖ עצה להתגבר על המחשבות - ללמוד בקול, וביותר מועיל כשלומד בניגון ❖ עצה להתגבר על המחשבות - שקודם הלימוד יכתוב על דף כל מה שצריך לעשות ❖ עצת הגר"א - הדרך להתגבר על הדאגות ❖ עצותיו של המלבי"ם להתגבר על דמיון הדאגה ❖ האדם דואג כי חושב שתיקון הדבר תלוי בו, ולכך יתחזק בבטחון בה' ❖ יתבונן בכך שכל צרה ודאגה אינה תמידית אלא תחלוף, עצה נוספת ❖ כשהאדם בכעס או שחירפו ועלבו לו בני אדם, תתבלבל מחשבתו - והעצה להתגבר על זה ❖ מחשבה 'נלוית' מחמת מתח של 'קנאה' ו'תחרות' בין הלומדים ❖ כשיש דאגה או צער מסויים המטריד את רוחו - ישנה את אופן הלימוד שרגיל בו ❖ לדבר עם המחשבה - הטרדה, ויקבע לה מועד אשר תשוב אליו, ואז שלם עם עצמו שכעת רק לומד - עצה נוספת ❖ המחשבה והמתח אודות הריכוז והזכרון - היא גם 'מחשבה נלוית' - העצה לכך ❖ לא ינסה לחדש ולהבין תיכף ומיד את הלימוד - שזה גם כן 'מחשבה נלוית' ❖ לא יחשוב בשעת הלימוד כמה הספיק וכמה עליו להספיק - 'מחשבה נלוית' ❖ הלומד ולא מבין ומדלג בלימודו - יש לו 'מחשבה נלוית' על כך שלא הבין ❖ לימוד למבחן מעלתו וחסרונו וכיצד להתגבר על החסרון - לבטל את ה'מחשבה הנלוית' בלימוד זה ❖ לימוד מתוך מתח ולחץ - 'מחשבה נלוית' בתת הכרה - הלימוד נקבע באדם ביישוב ובנחת

❁ לבו על תאוותו - ללמוד לפי טבעו שלו ❁ כשלומד לפי טבעו ואופיו - לומד בלי מתח ולחץ - סוד ההצלחה ❁ למצוא את ה'לבו חפץ' בתוך 'מחוייבות למסגרת' ❁ שיהא להאדם בהירות מוחלטת באופן צורת הלימוד שבה ליבו חפץ ❁ כל אחד קיבל חלקו בתורה בהר סיני ❁ שישים ריבוא אותיות בתורה - יש לכל אחד מישראל אות ❁ יזכה לחלקו בתורה ע"י יגיעה, יראת שמים, ולימוד במה שליבו חפץ.

נספח לפרק ד ❁ עמוד קעז

❁ כשהאדם אינו שלם עם עצמו במה שלומד עלול להירדם - 'עצלה תפיל תרדמה' ❁ פעמים הגורם לעייפות ותרדמה נובעים ממתח ודאגה ❁ העצות לזה כדי למנוע עייפות ותרדמה ❁ אם רואה שנופלת עליו תרדמה, עצה להתגבר על זה.

פרק ה. עצות נוספות מדברי חז"ל לריכוז בלימוד ❁ עמוד קפז

❁ חוסר וריבוי שינה, אכילה, שתיה, אויר טוב, חום או קור עלולים להפריע לריכוז ❁ אויר טוב ❁ תאורה טובה ❁ לימוד במקום יפה ובספר יפה נותנים מנוחה ושמחה לנפש ❁ לא ישנה את רגילותו בדפוס הספר, ולא את מקומו, ולא את זמנו הקבוע ❁ ישתדל האדם שלא ישוטטו עיניו אנה ואנה כשעובר משורה לשורה ❁ לא יביט אנה ואנה בשעת הלימוד ❁ לא ישב ללמוד במקום שעוברים בני אדם ❁ מי שקשה לו השקידה והריכוז בדבר אחד יגוון בלימודו ❁ לנוח מעט מלימודו בבחינת ליתן ריוח בין פרשה לפרשה ❁ כשעובר מנושא לנושא ינוח מעט מלימודו ביניהם ❁ עצות וסגולות נוספות.

פרק ו. בעל מלאכה אחת ❁ עמוד רו

❁ מימי לא נצחני אלא בעל חכמה אחת ❁ חכם בעל מלאכה אחת וחכם הדר בכמה עולמות - הקנאה שיש ביניהם ❁ כשהחכם מתעסק בדברים הרבה מערבבין אותן מן החכמה ❁ לא בסחרנים היא.

פרק ז. כמה נושאים ללמוד ❁ עמוד רטז

❁ דברי התפארת ישראל - יקבע זמן מיוחד לכל לימוד ולא יותר מג' ענינים ❁ דברי הגרי"ז בשם אביו הגר"ח - תלמד מסכת אחת, ויש שיכולים ב' מסכתות ❁ הגרי"ז היה לומד מסכת אחת עד שהתעייף והחליף מסכת, וכשהתעייף שוב

החליף ❖ דברי מרן הגר"ע יוסף זצ"ל - כשלומדים מסכת צריך להיות מונח בה ראשו ורובו ❖ דברי הגר"ש פינקוס זצ"ל - בזמנים הפנויים להיות שקוע במסכת שעוסק בה ❖ דברי הגר"ח קנייבסקי זצ"ל.

פרק ח. אין דבר העומד בפני הרצון - יחוד הלב לרצון ❖ עמוד רכא

❖ אין דבר העומד בפני הרצון - עניינו הוא ליחד את כל ליבו לדבר ❖ הסכמת הרצון צריכה להיות משורש פנימי בנפש ❖ על ידי יחוד הלב לדבר ישיג למעלה מכוחותיו הטבעיים ❖ "נשאו לבו" - "מצא בטבעו שידע לעשות כן" ❖ האדם יכול להגיע עד איפה שהוא חושב שיכול להגיע.

פרק ט. לנצל את השעות איכות ❖ עמוד רמא

❖ לרוב בני האדם יש שעות במשך היממה שבהם הם צלולים ועירניים ביותר מצד מזגם וטבעם ❖ סגולת לימוד התורה בלילה ובשעות הבוקר המוקדמות ❖ לימוד התורה בשבת מסוגל להתחכמות בתורה ❖ ביום ראשון בשבוע גוף האדם חלש בטבע - שלישי ליצירה.

פרק י. שמח בחלקו ברוחניות ❖ עמוד רמח

❖ ההבדל בין 'בשמחה' לבין 'השמח בחלקו' ❖ ישמח בחלקו ויודה לבוראו שזיכהו להיות מיושבי בית המדרש ❖ להיות שמח בחלקו שהשיג בתורה ובעבודה - מכתבו של מהר"א מני לבן איש חי ❖ השמחה בחלקו ברוחניות - דעתו נוחה מחכמתו, אינה סתירה לשאיפה לעוד ❖ מי שדעתו נוחה מחכמתו סימן יפה לו ❖ אם לא ישאף להתקדם עוד, על כרחו ירד ממדרגתו ❖ הקופץ למעלה ממדרגתו הוא סיבה למכשולות ועלול ליפול עוד ❖ הקב"ה דורש מהאדם שינצל את זמנו לעבודתו כפי כוחו והשגתו ❖ גם בלימוד התורה לא יתגאה לדעת הרבה בפעם אחת ❖ התביעה מהאדם היא מדרגה אחת כפי יכולתו יותר ממה שטרח ❖ לא עליך המלאכה לגמור - המעשה בעבודת ה' הוא התכלית ❖ כשמתעסק במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים ישמח שנחשב לו כלימוד תורה ❖ האנוס המנצל את שאר זמנו לתורה, תתברך בו התורה בזכירה ובהבנה.

פרק יא. על ידי לימוד בשמחה מתרחב לבו להבנת התורה ❁ עמוד**רעא**

❁ על ידי השמחה מתרחב לבו ❁ על ידי לימוד בשמחה זוכה ללמוד את התורה בהבנה ❁ על ידי השמחה זוכה להבין סודות התורה ❁ על ידי השמחה דעתו צלולה להשיב בעומק ובחריפות ❁ על ידי השמחה מוכן לגלות תעלומות חכמה ❁ הלומד בחיות ובהתלהבות יחדש חידושים בתורה ❁ על ידי לימוד בשמחה תורתו תהיה מבוררת ומכוונת לאמת.

פרק יב. על ידי לימוד בשמחה לומד וזוכר ❁ עמוד רעט

❁ לימוד בניגון וזמרה ❁ על ידי ההנאה והתענוג התורה נבלעת בדמו ❁ כפי גודל אהבתו לתורה כך לא תשכח ממנו.

פרק יג. השמחה מחזקת את השכל והזכרון ❁ עמוד רצ

❁ על ידי השמחה יתחזק כח הזכרונות, הבחינה, והמחשבה ❁ העצבות והדאגה מחלישה את השכל והראיה.

נספח א'. המקבל עליו עול תורה - כפי תוקף קבלתו כך מעבירין ממנו**עול מלכות ועול דרך ארץ ❁ עמוד רצה**

❁ כפי תוקף הקבלה וחזוק ההסכמה בתחילת היום כן יעזרהו ה' ❁ המקבל עליו עול תורה - גם בני ביתו יסייעוהו בלימודו ❁ הגדר של המקבל עליו 'עול' תורה.

נספח ב'. מעלות וסגולות העוסק בתורה מתוך הדחק ❁ עמוד שב

❁ העוסק בתורה ומתפרנס בדוחק זוכה לחזק מידת הבטחון בלבו ולחוש בהשגחתו הפרטית ❁ הלומד תורה מתוך הדחק שכרו גדול - כפול ומכופל ❁ הלומד תורה מתוך הדחק הקב"ה מגלה לו רזי תורה ❁ העוסק בתורה מתוך הדחק תפילתו נשמעת לאחר החורבן בלא דמעה ❁ אם יכול להתפלל לה' שיזכה ללמוד תורה מתוך הדחק ❁ אדם שחי בריוח ורוצה ללמוד תורה מתוך הדחק יקום שעה קודם השעה שרגיל ❁ העוסק בתורה מתוך הדחק סופו לקיימה מעושר - כל המקיים את התורה וכו'

✿ פרנסת לומדי התורה בתחילה הם כחיילי המלך, שבתחילה מתפרנסים במועט ואח"כ בעושר ✿ הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, כי דחקו את השעה בתקופת הנסיון ✿ דברי הנצי"ב ללומדים תורה מתוך הדחק - יהיה לבם בטוח בה' שברגע האחרון יושיעם.

נספח ג'. בעל עבירות שערי דעת התורה ננעלים בפניו ✿ עמוד

שכא

מילואים והערות ✿ עמוד שכד

מבוא לספר סוד הריכוז היהודי

כתב המאירי בפירושו למשלי (יג) עה"פ "בשפתי נבון תמצא חכמה", וז"ל: ובדרך נסתר הערה בדרישת החכמה שיהא הלמד משתדל לפי מה שיראה בעצמו צריך בהשתדלות, **כי לפעמים יספיק לאחד בלימודו יום או יומיים, מה שלא יספיק לחבירו שנה או שנתיים, לרוחב לבבו וקלות הבנתו, וחידוד פי חרב שכלו והפלגת כח הזכרונות שבו, וההפך להפך, והוא אמרו בשפתי נבון תמצא חכמה, דרך משל שתיכף שיגיעו דברי מלמדו בשפתיו, מיד יבין להם ויתחכם עליהם לשעתו, והנם גנוזים במקום המשתמר בחדרי לבבו, וחסר לב שהוא בהפך, יצטרך מלמדו להכניסם בשבט על גיו, ואף גם זאת אחר הלאות והעמל. עכ"ל**^א.

הרי מבואר בדברי רבינו המאירי דכשיהא לאדם 'רוחב לב' 'קלות ההבנה' 'חידוד השכל' 'כח הזכרונות' ישיג בלימודו פי כמה וכמה. והנה בחיבור זה יתבאר בעז"ה את הדרך להשיג ולקנות את המעלות הנז', ואכתוב כן בקציר'ת האומר, הנה 'רוחב לב', זוכה לזה ע"י השמחה, שעל ידי ששמח מתרחב לבו, ומבואר בהרחבה להלן פרק י, וכן 'קלות ההבנה' היא על ידי שמייחד את ליבו לדבר שלומד, ושלם עם עצמו במה שעושה, ומבואר בהרחבה בזה החיבור כיצד היא הדרך לייחד לבו ללימוד ומבואר בפרקים ב' ג' ד', וכן על ידי השמחה בלימוד יזכה להבין במהירות ובקלות, ומבואר להלן פרק י, וחידוד השכל, הוא ג"כ על ידי השמחה ומבואר בהרחבה להלן פרק יב, וכן אחד הדרכים לזכות לכח הזכרון הוא ע"י השמחה במה שלומד, וכן על ידי החשיבות וההתפעלות שיש לו בלימודו ומבואר לקמן פרק יא. וראה עוד מש"כ בפרק ז' תחת הכותרת "האדם יכול להגיע עד איפה שהוא חושב שיכול להגיע".

א. וכמעלות הנז' שהזכיר כתבם המאירי גם בברכות (ז): "אף על פי שאדם מוצא עצמו רחב לב, וקל ההבנה, ובעל זכרונות, לא יקל בעצמו שלא לקבוע מקום לתורתו, וכל שעושה כן מצליח בלימודו, ומנצח החולקים עליו, והוא שאמר אויביו נופלים תחתיו, והוא ענין לא יבשו כי ידברו את אויבים בשער". (ולא הזכיר 'חידוד פי חרב שכלו'). וכיוצ"ב במאירי באבות (פ"ד): "וכן שלא תאמר איני צריך רב וחבר, והרניי בעל לב וקל ההבנה ומפולפל ומלמד מעצמי, אלא עכ"פ הוי משתדל ללמוד מפי אחרים כי הקבלה תנצח, וכבר אמרו בתלמוד המערב פסחים פ' אלו דברים כל תורה שאין לה אב אינה תורה כמו שביארנו בפתיחתנו למסכת זאת עכ"ל. (ולא הזכיר בעל זכרונות).

ודברים דומים כתב החזון איש (קובץ אגרות ח"ג א): אמרו בברכות (סג א) אם ראית דור שדברי תורה חביבין עליו פזר כו', הזיווג של החכמה עם האדם אי אפשר בלי כמיהה ותיאבון, "דברי תורה חביבין", **כח החיבה פותח את המוח ואת הלב לבלוע חכמה בינה ודעת**. אמרו עליו על רבי יוחנן אם יתן איש את כל ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה בוז יבוזו לו. עכ"ל. [וראה בהערה בביאור דברי החזון איש].

והיינו שאין אפשרות של חיבור האדם עם התורה אלא רק על ידי החיבה לתורה, ואז נפתח המוח והלב לבלוע חכמה בינה ודעת, וחכמה הוא מה שלמד, ובינה הוא להבין דבר מתוך דבר ממה שלמד, ודעת הוא החיבור של האדם עם התורה, וע"ד הפסוק וידע אדם את אשתו². והוא יסוד גדול ועצום למתבונן בו.

וזהו עומק כוונת דברי **הסבא מקלם בספר חכמה ומוסר** (ח"ב סימן קצז) "כי אצלי הדבר שאני עושה עם תשוקה נגד הדבר בלי תשוקה ממש כמו מעשה ללא עשה. ומזה

ב. ועומק הענין מבואר בדברי החזון איש בספרו אמונה ובטחון (א יב) וז"ל: **קו דק משתרע בין החכמה והסכלות, ולא יתן לאדם ליכנס להיכל החכמה, אך עין העדינות, ועליזת הנשמה, מוחקת את קו החוצץ כליל, ומסלת החכמה לפניו למישור**, אבל האדם הנמשל לעיר פרא, אשר אסור בזיקי התאוה כיום הולדו, רדוף ממתקים, רעב תענוגים, רגזן תמידי, מלא גאווה, גם אם חונן בכשרון החכמה בתכונת נשמתו, ומנה אחת אפיים הוכן לפניו על שולחן התבונה, לא תמצא ידו לעשות חיל בלימודים, כי מידות מגונות ערלת לב ואטם המוח, סוגרות דלתי החכמה ונועלות שערי בינה, כי בסוד החכמה נימין דקין, שרירים עדינים, לא יראום עין בשר, רק עין עדינה של לב עדין. **החכם מכין לו צנורות בליבו ונפשו מהחכמה האצולה, אשר זרם החכמה זורם דרך צנורות אלו לליבו ונפשו, ולסגולת הזרם דרושה שמחה נפשית וחדות רוח, צמאון לחכמה ורעבון לבינה**, אשר כל אלה יד הטובה של מדה הטובה הכינתם, יסדתם ותכוננתם. עכ"ל. ג. וז"ל רש"י בחגיגה (דף יב): "חכמה, יודע מה שלמד. תבונה, שהוא מבין דבר חדש מפלפול חכמתו. דעת, ישוב. עכ"ל. (ועי' רש"י שבת לא. ד"ה הבנת).

וכעין זה כתב בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן צד) כתב וז"ל: **והוא אמרו (דברים ל) כי קרוב אליך הדבר מאד פניך ובלבבך לעשותו. והם כנגד החכמה והתבונה והדעת. החכמה כנגד הפה כדכתוב (משלי לא) פיה פתחה בחכמה. והתבונה כנגד הלב המתבונן ומוציא דבר מתוך דבר. וכתוב (תהלים מט) והגות לבי תבונות. והדעת כנגד הידיים. רצוני לומר כלי המעשה שמגלים ומודיעים הציור שצייר הלב. וכתוב (שמות לו) כל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשות. עכ"ל.**

ובפירושו הגר"א למשלי (יד ו): "חכמה, הוא מה שלומד מרבו. ובינה, הבנת דבר מתוך דבר. ודעת, הוא לידע הדבר על בוריו".

וכך כתב החזון איש (אגרות ח"א אגרת יג) וז"ל: **ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה [ר"ל שהשכל הניתן בנפש כגרעין בגומת השדה התאחד עם החכמה והיו לבשר אחד]** הוא הולך בין אנשים ונדמה לאדם הרואה לעיניים כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך הגר עם בני תמותה וחי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהילה. עכ"ל. ויש עוד מקורות בזה, ואכ"מ.

מוסר נמרץ להאדם. ידוע לבי מאוד על זה. כי ידעתי אם היה עושה הכל בתשוקה, מי יודע לאיזה מדרגה גדולה היה מגיע בימי חלדו. כי התשוקה תרחיב כוחותיו, ותרומם דעתו למעלה ראש, ותסיר העצלה ויתרגש רגשות הנפש לרוץ כגבור אורח החכמה והמעלה. ועל כן הקפידה התורה מאוד על העדר השמחה (בפסוק "תחת אשר לא עבדת את אלוֹקֵיךָ בשמחה ובטוב לבב"), כי העדר השמחה הוא העדר התשוקה, כי הם אחד, וכל מה שיוסיף תשוקה יוסיף הצלחה".⁷

וז"ל האור החיים הקדוש (בשלח טו כו) "שיהיה עסק התורה בחשק גדול שהגם שעודנו לומד יתאוה ללמוד עוד, וזה יגיד שאינו שבע וקץ בלימודו" עכ"ל. אך צריך שהתשוקה תהיה לתורה מחמת מתיקותה, ולא בכוונה שלא לשמה, וכפי שכתב האור החיים הקדוש (פ' כי תבוא כו ח) "שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם". והבן. [וכתב הגר"א למשלי עה"פ (כג ג): "אל תתאו למטעמותיו, והוא לחם כזבים", וז"ל: אל יבהילך יצרך הרע לומר, מה יזיקני אם אלמד לשם הנאה או רבנות, והוא ערב מאוד בשעת הלימוד, ונפשו גחלים תלהט ללמוד באהבה וחיבה וחשקו בתורה יתרבה. תשיב על דבריו 'ואל תתאו למטעמותיו' כי שני דברים יפגום בך: אחד, שבעת שתלמד יהיה כוונתך לפניות ולגיעולי הגאווה. שנית, במרמה אשר ירמך יצרך, וגם ש'הוא לחם כזבים', והוא בעת יסור עולו מעל צוארך וילך עת הפניה, אז לא תלמד כלל, כמו שאמרו (אבות ה טז): כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר וכו'. וזה שכתוב (תהילים יט י): יראת ה' טהורה עומדת לעד, שתי מעלות כשלומד ביראת ה', אחת, שבעת שלומד הוא בטרהרה, בלא פניה אחרת חס ושלוש, וגם 'עומדת

ד. ובזוהר הקדוש (מדרש הנעלם פ' תולדות קלח): "אצטריך יצר הרע לעולם כמטרא לעולם דאלמלא יצר הרע חדותא דשמעתא לא ליהוי". [תרגום: צריך יצר הרע לעולם כגשם לעולם, שאלמלא יצר הרע, חדות השמועה לא תהיה]. והאריכו בספה"ק בדברי הזוהר הנז' לבאר דהוא התשוקה בלימוד התורה. (וראה בספר ראשית חכמה שער האהבה סוף פ"ד, ובספרי רבי צדוק הכהן מלובלין). וז"ל האור החיים הקדוש (פ' אחרי מות יח ב): והוא מה שנתכוון לומר דוד המלך עליו השלום במה שאמר (שם מ) לעשות רצונך אלוקי חפצתי ותורתך בתוך מעי, הכוונה היא שמרוב דביקותו באדון האדונים יתברך שמו לעד עד שגם הלב נתהפך לעשות כמעשה הנשמה, שבא החפץ בו והתאוה לעשות רצונו יתברך, שאינו מהכח החפצים דברים המרוחקים מהקדושה וצריכים למונעם בשלילות הרצון, אלא שמעצמו חפץ ברצונו יתברך לשנא דברים אשר הלב חפץ וחושק בהם. והוא מה שדקדק לומר 'חפצתי' כי אפס חפץ המרגשת, וזה אמר במקום אחר (שם קט) ולבי חלל בקרבי. ואומר 'ותורתך בתוך מעי', פירוש לרוב חשק עבודת הקודש עד שמרגיש בלומדו תורת ה' כאילו אוכל וממלא בני מעיו ממזון טבעי עכ"ל.

לעד', שאינה תלויה בדבר. וזה שאמר 'אל תתאו למטעמותיו' כי גם בעת הלימוד הוא רע, וגם שהוא 'לחם כזבים' שאחר שתלך מרמות הפניות, תפסיק מללמוד. עכ"ל].

וכך שמעתי ממו"ר הגאון הגדול רבי שלום פוברסקי זצ"ל שהביא את הפסוק באיוב (כח יב) "והחכמה מאין תמצא וגו', ולא תמצא בארץ החיים", ופירש"י וז"ל: והחכמה - התורה. ולא תמצא בארץ החיים - במי שמחיה אלא במי שממית עצמו עליה ביגיעה וברעבון עכ"ל. ומבואר שמי שרוצה שהתורה תיכנס אליו, ושהוא יהיה בן תורה, אז צריך לדעת שאי אפשר לזכות בתורה, בלי יגיעה ורעבון, אלא צריך ביגיעה וברעבון לתורה, שירגיש שהוא רעב לתורה". ואיך אנחנו צריכים להסתכל, עד כמה הרעבון צריך להיות לתורה, לרוץ לתורה? יש בעולם בתי מסחר שיש יום אחד בשנה, מורידים את המחיר לעשרה אחוזים, וככה זה באמריקה, באנגליה, ואז באותו יום באים כל האנשים מכל העיר, והם מתחילים מהלילה כבר לעמוד בתור והם נמצאים שם לילה שלם, כדי שבבוקר בשעה שמונה שיפתחו החנויות שיכנסו ראשונים, ויש שם מכות ויש פצועים. ומה יש שם? הם מוצאים שמה משהו יותר בזול, תשעים אחוז הנחה. והנה אם דוד המלך אומר טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, זה הרבה הרבה יותר, אז אנחנו לא צריכים להתנהג ככה? לא צריכים להתנהג ככה להתחיל מהלילה כבר ללכת לחשוב איך באים לסדר? צריך שיהיה רעבון לתורה, ובלי זה אי אפשר לזכות לתורה, כי לא תמצא בארץ החיים, ע"כ. (מתוך דברי חיזוק לבני השיעור חנוכה תשע"ז).

וראיתי עוד כיוצ"ב בזה ברש"י למשלי (כד יד): "וכשם שאתה רודף לאכול דבש, כן תהא רודף לדעת חכמה".

ואגב אורחא, **יש להוסיף שכוחות אלו של הזכרון וקלות ההבנה העמוקה, נקנים גם כן על ידי יגיעה והרגל, וכך כתב בספר חוסן יהושע** (מאמר א' פ"ג), "וכבר כתבו החוקרים הטבעיים, שכל שלושה כוחות האדם, והם ההשגה והזכרון והבינה, נקנים ביגיעה והרגל אף למי שנולד ונוצר בכוחות מזעריים בהם. והעיקר בקניית הזכרון להתחנך לחשוב בדברי תורה שלמד, אף בפנותו מתלמודו לדברים אחרים.

ושם בהמשך דבריו כתב לענין קניית הזכרון, "ושינון הרעיון בהשקלא וטריא של התלמוד בעל פה, מועיל יותר מהחזרה חמישה פעמים ולומד בפנים. ולא עוד,

ה. והיינו דביאר כוונת רש"י ברעבון, היינו רעבון רוחני לתורה, אולם המעיין בשו"ת שלמת חיים (יו"ד סימן צז) להגרי"ח זוננפלד זצ"ל יראה דהבין דרעבון היינו רעבון הגוף.

אלא אף בשעה שלומד מתוך הספר, אם דעתו ולבו שישננו בעל פה, אז חוקק תלמודו ביותר בזכרונו, וכל מה שהוא חרות על לבו ביותר, מתקיים בידו ביותר ע"ש'.

ובקניית ההבנה, לחדד שכלו בפלפולא דאורייתא מפי סופרים וספרים המעמיקים בה לאורה זו תורה. ויבנה גם הוא מהם להיות חריף ומקשה, מתון ומסיק מרגייתא.

ובקניית ההשגה להתרגל למגרס חיש קל, אך יהא זהיר ברוחו לבל ידלג על ההרים ולא ידע מאי קאמר. כי בזה ישחית כח ההעמקה בשיטותיהם ז"ל, ואולי יפסיד יותר ממה שירויח, והדבר ניתן לשיעורין'. וכבר ראינו אנשים קטני השכל מצערי הזכרון, קנו דברי תורה, קנו בינה, על ידי אשר סבלו בתחילה והתרגלו בעבודתם ללמוד ולשנן. ע"כ.

ו. וכע"ז כתב התפארת ישראל (אבות פ"א אות ד) על המשנה "עשה תורתך קבע" יש נמי במשמעות מלת קבע, עניין חוזק ובירור, שתעשה חיזוק ללימודך, ולא תזוז מהעניין עד שתרגיש שהוא קבוע בך כבמסמר, וגם בהיר לפניך בלי שום עימום וגמגום. ואז תחזור עליו כרגע יפה בעל פה, עד שיהיה שגור בפ"ך בלי עיון בספר. וכמ"ש החכם חזון חזון ואל תצטרך לבלזור. ואחר שבועות שתיים שוב תנסה את עצמך, אם עוד תזכור הכל או קצת מהעניין. וכשתצטרך, תשקיף תשוב קצת בספר ותשוב לחזור בעל פה. כי בחון ומנוסה שגם הזכרון מונח תחת ההרגל, וביותר מועיל ההרגל זה בימי הילדות, לכן טוב להרגיל הילד לחזור בעל פה מה שלמד. ומצאתי כתוב דאם ירצה אדם לדרוש ברבים וכדומה, יחזור על הענין בעיון היטב איזה פעמים בלילה תיכף וסמוך ללכתו לישן, דאז לא יהיה הדבר נדחק מעניין אחר שיחשוב אח"כ. ושוב בבוקר תיכף ומיד לקומו, שוב יחזור עליו איזה פעמים ויהיה ככותב על נייר חדש. שלא ימחק כל כך מהרה. וכולו האי ואולי, דלאוקמא גירסא סייעתא דשמיא (מגילה ו:). עכ"ל. וראה עוד בזה להלן פרק ט בהערה לגבי שלא יתגאה ללמוד הרבה בפעם אחת.

ז. וסיפר הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל בשם הגרי"ז בשם הגר"ח: "שצריך ללמוד קל ומהר", ושאל הגרמ"ש זצ"ל את הגרי"ז "בשלמא קל, אבל מהר? הלא זה תלוי במהירות התפיסה של כל אחד ואחד ובצורת חשיבתו, וענה הגרי"ז: "שגם לו זה היה קשה", ושאל זאת את מרן הגר"ח, וענה לו הגר"ח, "דכיון שמרגילים את המוח לחשוב לאט אז חושבים לאט, אבל אם ירגילו את המוח לחשוב מהר, יחשבו מהר". (מוסף שבת קודש סוכות תש"ס עמ' יג).

ובספר כך מגיעים (להרב שלמה מיינער, עמ' פח), גם הביא כן משמו של הגרי"ז והגר"ח, וביאר שם הדרך לחושב במהירות. ואביא כאן תוכן דבריו: הנה בלימוד התורה יש ג' דרגות. הא' הוא דברים שלמד אותם מכבר. הב' דברים שהם חדשים אצלו, אבל הם קלים להבנה. הג' דברים שהם חדשים אצלו, וגם קשים להבנה.

וכשרוצה להרגיל את עצמו בלימוד במהירות, יתחיל לעשות כן בדברים שלמד מכבר. ובמקום לחזור עליו פעם אחת, יחזור עליו חמישה או עשרה פעמים באותו זמן שהיה חוזר פעם אחת.

ואח"כ יתרגל ללימוד במהירות, בדברים שהם חדשים אצלו, אבל קלים הם להבנה. והיינו שמשתדל להבין פשוטות הדברים. ואת הדברים המצריכים בירור ועומק יתר, מניחם לעת עתה. ולימוד דבר חדש שהוא קל להבנה, לדוגמא: לימוד הרמב"ם בלי מפרשיו, שו"ע ורמ"א בלי נושאי כלים, רי"ף ורא"ש על הש"ס ובפרק כשלמד כבר את אותה מסכת. וברבות הזמן, יראה שמוחו ירוץ גם בדברים חדשים הקשים